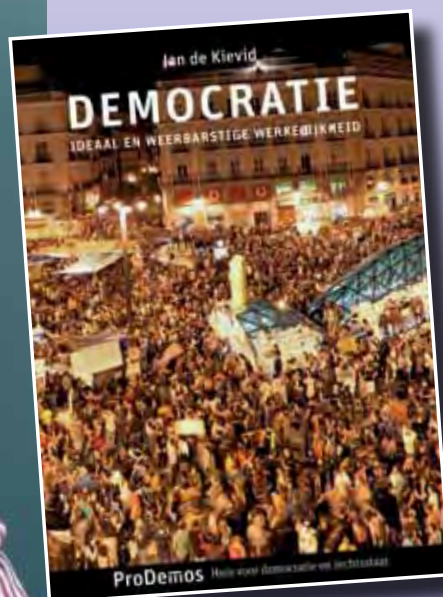

In gesprek met auteur Jan de Kievid

Fascinatie voor democratie

Wolter Blankert

*Alleen de democratie kan
rechtszekerheid en vrijheid
garanderen*

'Toen ik in de jaren tachtig als coördinator van het Chili Komitee betrokken was bij de oppositie tegen de dictatuur van generaal Pinochet, drong het pas goed tot me door hoe belangrijk het is democratie te koesteren en te verdedigen.' Aan het woord is Jan de Kievid, auteur van het recent verschenen boek *Democratie. Ideaal en weerbarstige werkelijkheid*. Het gesprek met de auteur vindt plaats in de brasserie op het Centraal Station te Amsterdam, die met de donkere betimmering en kroonluchters de sfeer van rondom 1900 uitstraalt, toen besnorde liberale heren de politiek beheersten. Het gekletter van brekend aardewerk lijkt te onderstrepen dat ook de democratie maar een broos karakter draagt. Om erachter te komen of dat klopt, is het woord weer aan Jan de Kievid.

Jan de Kievid: 'Voor die tijd dacht ik dat in ontwikkelingslanden sociaaleconomische veranderingen voorrang moesten krijgen of minstens even belangrijk waren. Door de confrontatie met onderdrukking en onvrijheid, door contacten met Chileense ballingen en bezoeken aan Chili, ben ik daar anders over gaan denken. Alleen de democratie kan rechtszekerheid en vrijheid garanderen. Mijn belangstelling voor, zo je wilt zelfs obsessie met democratie dateert uit die tijd. Daarom besteedde ik er op mijn lerarenopleiding veel aandacht aan en heb ik in 1996 voor mijn tweedegraadsstudenten het handboek *Democratie* geschreven. Een heel nieuwe versie daarvan is nu net verschenen.'

Wolter Blankert: U bent in uw boek nogal positief over het democratisch gehalte van de Europese Unie, terwijl het Europees Parlement alleen een (mede)beslissende stem heeft op het

terrein van de interne markt (minus landbouw) en het milieu. Bovendien zijn de controlerende bevoegdheden gering.

Jan de Kievit: 'Dat klopt, dat tamelijk positieve oordeel in mijn boek berust op de vergelijking met andere internationale organisaties. Dan is die Unie, met haar gekozen parlement, wel degelijk uniek, maar niet voor niets ga ik uitvoerig in op het *democratisch tekort*. Als de bevoegdheden van het Europees Parlement groter worden en meer op die van de nationale parlementen gaan lijken, dan zal het vetorecht van de lidstaten aanzienlijk moeten worden ingeperkt. Op dit terrein kan men alleen verder komen als het *nationalistisch sentiment* wordt overwonnen, maar op de korte termijn lijkt eerder het tegendeel het geval.'

Steeds meer landen in Latijns-Amerika hebben een democratisch bestuur gekregen. Werd die democratisering echter niet mede mogelijk door de vrije markt te omarmen en de enorme welvaartsverschillen voor lief te nemen, waarbij links zijn streven naar aantasting van de bezitsverhoudingen heeft opgegeven en geweld heeft afgezworen, en rechts daarop met de democratisering instemde?

'Dat is allemaal in grote lijnen waar. Mede daardoor zien de Verenigde Staten die democratieën niet meer als een bedreiging voor hun belangen. Toch geeft het al ruim een kwart eeuw onafgebroken bestaan van die Latijns-Amerikaanse democratieën reden voor optimisme. Ik heb in het hele boek geworsteld met de beoordeling van de kwaliteit van democratie daar, maar als je het vergelijkt met Afrika, de Arabische wereld of landen als China, gaat het in veel landen opmerkelijk goed. Die democratisering is een enorm pluspunt. Ondanks soms prachtige grondwetten was het heel lang met de democratie in Latijns-Amerika droevig gesteld. Er waren uitzonderingen. Zo is Uruguay decennialang een voorbeeld geweest met opmerkelijk progressieve sociale wetgevingen en al vroeg vrouwenrechten. Het is des te droeviger dat ook dit land in de jaren zeventig ten prooi viel aan een militaire dictatuur. Tegenwoordig is het in steeds meer landen onwaarschijnlijk dat de militairen de macht zullen grijpen. In Bolivia trachten sociale verandering - verbetering

van de positie van de indiaanse bevolking - wel degelijk met democratie te combineren. Of dat lukt moeten we nog afwachten. Helaas vormt anderzijds de misdaad in heel wat landen een serieuze bedreiging. Zo zaagt in Mexico de georganiseerde misdaad aan de wortels van het bestel en is in Colombia al decennialang sprake van een burgeroorlog.'

Het huidige Indonesië laat zien dat de islam democratie niet in de weg hoeft te staan.

Arabische lente

'Of de Arabische lente tot democratie in de verschillende landen leidt, valt nog niet te zeggen. Belangrijke sociale voorwaarden voor democratie zijn niet vervuld. Algerije en Irak bieden geen opwekkend voorbeeld, maar de situatie in Egypte en Tunesië ligt anders. In Afrika is democratie een kasplantje, maar onder meer Ghana en Zuid-Afrika laten zien dat het mogelijk is. In principe is democratie overal mogelijk, met uitzondering van landen waar het staatsgezag verloren is gegaan, de zogenaamde *mislukte staten*. In mijn boek maak ik duidelijk dat voor het functioneren van een democratie een *civil society* in een of andere vorm een vereiste is. In een land als Somalië is daar voorlopig geen zicht meer op. Daarentegen laat India zien hoe stevig geworteld en weerbaar een eenmaal gevestigde democratie blijkt te zijn. Voor een deel is dat te danken aan de eerste minister-president, Jawaharlal Nehru, die anders dan de meeste onafhankelijkheidsleiders een overtuigd voorstander van democratie en mensenrechten was. Dat Pakistan een andere weg ging, heeft weinig met de islam te maken. Het huidige Indonesië laat zien dat de islam democratie niet in de weg hoeft te staan. Dat de democratie in de voormalige Sovjet-Unie op zijn retour is, valt niet te ontkennen, maar dat kan over een aantal jaren weer anders liggen. In sommige landen bestaat een belangrijke democratische onderstroom.'

In Nederland zijn verontrustende verschijnselen zichtbaar, zoals de opwerping van financiële barrières bij de gang naar de rechter, de aantasting

van privacy en het verschijnsel dat de PVV maar één lid telt, waardoor interne democratische controle is uitgesloten.

'Dat geeft wel reden voor ongerustheid. Er dreigt enige uitholling, zij het meer van de rechtsstaat dan van de democratie. Een eenmanspartij als die van Geert Wilders is een nieuw verschijnsel, dat klopt, internationaal mogelijk uniek, maar of een dergelijke partij macht en invloed krijgt, hangt uiteindelijk af van het aantal stemmen en niet van het aantal leden. Het past wel in de populistische tendens om - met voorbijgaan van intermediaire structuren als partijen, sociale organisaties, parlement en rechterlijke macht - een rechtstreeks beroep op de kiezers te doen. Voor gevestigde partijen is populisme een lastig verschijnsel, maar het hoort bij de democratie en het is aan de andere partijen daar een antwoord op te vinden. De paniekstemming na de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh doet achteraf gezien bijna komisch aan. Een ervaren columnist als Henk Hofland achtte zelfs de mogelijkheid van een staatsgreep reëel. Wie die had moeten plegen, vertelde hij er niet bij. Somberheid over de democratie is van alle tijden, dat hoort er gewoon bij. Honderd jaar geleden mat men de tekortkomingen graag breed uit en dat doet men nog steeds met kenmerkend veel genoegen, maar democratie en rechtsstaat zijn in Nederland stevig verankerd en worden niet serieus bedreigd. Daarbij geldt, in Nederland en elders: hoe groter de betrokkenheid van de bevolking bij politieke beslissingen, des te meer kans op een goed functionerende democratie. Tot besluit: te veel nationalisme is slecht voor democratie, nationaal en internationaal! ◀

Jan de Kievit was onder meer ontwikkelingswerker in Bangladesh en coördinator van het Chili Komitee Nederland, voordat hij als docent werkzaam werd bij de leraaropleiding Maatschappijleer (eerst Hogeschool Holland, daarna Hogeschool van Amsterdam). Daarnaast is hij onder meer medeauteur van de Iesmethode Delphi en redactielid van La Chispa, tijdschrift over Latijns-Amerika.

Een recensie van het boek *Democratie. Ideaal en weerbarstige werkelijkheid* vindt u op pagina 20.